

Zimowanie mewy żółtonogiej *Larus fuscus* w Polsce w latach 1996–2009

Grzegorz Neubauer, Marcin Faber, Jacek Betleja, Paweł Gębski, Tomasz Iciek, Zbigniew Kajzer, Łukasz Ławicki, Włodzimierz Meissner, Grzegorz Orłowski, Marcin Sidelnik, Damian Wiehle, Jędrzej Winiecki

Abstrakt. W niniejszej pracy omówiono zimowanie mewy żółtonogiej w Polsce w ciągu 13 sezonów zimowych (1996/1997–2008/2009). Łącznie, w okresie tym stwierdzono 170 mew żółtonogich (155 obserwacji), w tym w ostatnim sezonie – aż 33 osobniki (26 obserwacji). Wyraźny wzrost liczby obserwowanych mew żółtonogich jest prawdopodobnie związany zarówno z rzeczywistym wzrostem liczebności zimującej populacji tego gatunku, jak i wyższej w ostatnich latach aktywności oraz umiejętności obserwatorów. Zimujące mewy żółtonogie stwierdzano w całym kraju, choć na wschód od Wisły zanotowano zaledwie 2 obserwacje; szczególnie często były stwierdzane nad dużymi rzekami i wzdłuż wybrzeża. Najwięcej obserwacji dokonano w miejscach koncentracji innych gatunków dużych mew zimą. Uzyskany wzorec rozmieszczenia stwierdzeń zimowych jest pochodną warunków klimatycznych, obecności dogodnych żerowisk oraz aktywności obserwatorów. Najczęściej notowano pojedyncze ptaki (94% stwierdzeń), rzadziej po 2 osobniki, jeden raz – 3 os., a dwukrotnie – 4 os. Wśród obserwowanych mew dominowały ptaki w 1. szacie zimowej (55%) oraz dorosłe (39%), a pozostałe klasy wieku były skrajnie nieliczne (łącznie 6%). Aż 72% osobników w 2. szacie zimowej i starszych wykazywało cechy podgatunków zachodnioeuropejskich *L. f. graellsii/intermedius*, wskazując na ich regularne, choć nieliczne zimowanie w kraju, co nie było notowane wcześniej. Wyniki jednoznacznie wskazują na regularne zimowanie nielicznych mew żółtonogich w Polsce, co zmienia wcześniejszy pogląd o rzadkości tego zjawiska.

Wintering of the Lesser Black-backed Gull *Larus fuscus* in Poland in 1996–2009. Abstract: During 13 winters, 1996/1997 to 2008/2009, 170 Lesser Black-backed Gulls were recorded to winter in Poland, 33 of which during the season 2008/2009. The clear increase of records observed in recent years is best explained by a combination of two factors: the actual increase of the wintering bird numbers and growth observer's activity and skillfulness. The records were distributed across most of lowlands and concentrated along both large rivers and on the Baltic coast, mirroring the distribution of areas with high observer's activity and high numbers of wintering large gulls. Almost complete lack of records east from the Vistula River agrees with the general picture of wintering gulls distribution inland Poland and is apparently attributable to a colder climate and freezing of most suitable roosting places in the east. Lesser Black-backed Gulls were almost always recorded in flocks of Herring and Caspian Gulls; in the majority of cases single individuals were noted (94% of the records), but occasionally up to four birds at one site were present. The age structure was characterized by the dominance of 1st winterers (55%), followed by adults and subadults (39%); other age classes were extremely scarce. Among individuals which could be reasonably assigned to a phenotype of either *fuscus* or

graellsii/intermedius (older age classes), the latter predominated (72%), that indicating their – previously unknown – regular, through scarce occurrence in Poland during winter.

Mewa żółtonoga jest gatunkiem politypowym, w obrębie którego wyróżnia się cztery podgatunki różniące się fenotypem, położeniem lęgowisk, liczebnością populacji lęgowej, zwyczajami migracyjnymi i lokalizacją zimowisk (Liebers & Helbig 2002, Collinson et al. 2008), a w konsekwencji – prawdopodobnie także częstością zimowania w środkowej Europie i w Polsce. Forma nominatywna, *L. f. fuscus*, gniazdująca w basenie północnego Bałtyku (północna i wschodnia Skandynawia, sąsiadujące obszary Rosji) jest migrantem dalekodystansowym, zimującym głównie w strefach tropikalnych Afryki i na Bliskim Wschodzie (Cramp & Simmons 1983, Snow & Perrins 1998). „Mewa skandynawska” *L. f. intermedius* i „mewa brytyjska” *L. f. graellsii*, gniazdujące w zachodniej i północno-zachodniej Europie zimują na obszarze rozciągającym się od lęgowisk na południe, aż do zachodniej Afryki. „Mewa syberyjska” *L. f. heuglini* gniazduje w strefie tundr Eurazji, a zimuje od wschodniej Afryki po wybrzeża Oceanu Indyjskiego (Malling Olsen & Larsson 2004). Polska leży poza obszarem stałych zimowisk wszystkich tych form (Glutz von Blotzheim & Bauer 1982, Cramp & Simmons 1983). W dawniejszych sprawozdaniach z ogólnopolskich liczeń ptaków wodnych, mewę żółtonogą podawano niekiedy jako zimującą zaskakująco licznie (patrz przegląd w: Sikora 1996). Sikora (1996) zakwestionował niektóre obserwacje zimujących mew żółtonogich z Polski przypuszczając, iż mogą one dotyczyć błędnych oznaczeń i pomyłek z mewą siodłą *L. marinus*. Pomijając te wątpliwe dane, Tomiałojć & Stawarczyk (2003) cytują jedynie kilkanaście zimowych stwierdzeń mewy żółtonogiej z kilku regionów kraju, podkreślając konieczność wyjaśnienia częstości zimowania tego gatunku. Intensyfikacja obserwacji ornitologicznych w ostatnich latach oraz prowadzone ogólnokrajowe akcje liczeń zimujących mew na składowiskach odpadów (np. Meissner & Betleja 2007) dostarczyły wielu nowych obserwacji zimujących mew żółtonogich w Polsce. Celem niniejszej pracy jest wypełnienie luki w wiedzy istniejącej w tym zakresie i omówienie częstości zimowania mew żółtonogich w Polsce w latach 1996–2009.

Materiał i metody

Materiał do niniejszej pracy obejmuje publikowane i niepublikowane stwierdzenia mewy żółtonogiej dokonane w Polsce w ciągu 13 zim (1996/1997–2008/2009), w okresie między 1 grudnia a 29 lutego. Wędrówka wiosenna mewy żółtonogiej przez Polskę rozpoczyna się zwykle na początku kwietnia, wyjątkowo wcześniej (Neubauer & Maniakowski 2002, Tomiałojć & Stawarczyk 2003), stąd przyjęty w tej pracy na 29 lutego termin końca zimowania z pewnością nie zachodzi na okres wiosennej migracji. W celu ustalenia początku okresu „właściwego” zimowania mewy żółtonogiej w Polsce, przeanalizowaliśmy rozkład stwierdzeń w 9 okresach 10-dniowych (01.12–29.02), zakładając że migracja jesienna regularnie trwa na śródlądziu kraju do końca listopada-początku grudnia i część stwierdzeń z pierwszej połowy grudnia może dotyczyć późnych migrantów. Analiza ta nie potwierdziła naszych przewidywań, gdyż w pierwszych dwóch dekadach grudnia nie notowano większej liczby osobników niż później (patrz Wyniki – rys. 1). Wobec takich niejasności, jako początek zimowania przyjęliśmy arbitralny, tradycyjnie uznawany za początek zimy termin 21.12 i do analiz włączyliśmy stwierdzenia dokonane między 21.12 a 29.02.

Mewy żółtonogie stwierdzane w Polsce w okresie zimowym mogą reprezentować podgatunek nominatywny, regularnie przelatujący przez nasz kraj (Neubauer & Maniakowski 2002, Tomiałojć & Stawarczyk 2003) i zimujący w strefach tropikalnych. Mogą również pochodzić z populacji zachodnioeuropejskich, których zimowiska leżą znacznie bliżej. Z tego

względu, rozpatrując zimowe stwierdzenia mew żółtonogich w Polsce, należy brać pod uwagę przynależność obserwowanych ptaków do poszczególnych podgatunków. Jednak identyfikacja podgatunków, poza krótkim okresem jesienno-zimowym i najbardziej typowo ubarwionymi osobnikami jest trudna, a w szatach młodocianych – szczególnie pierwszorocznych – prawdopodobnie niemożliwa ze względu na brak jednoznacznych cech diagnostycznych (Rauste 1999a, b, Gibbins 2004, Malling Olsen & Larsson 2004). W niniejszej pracy zastąpiliśmy oznaczenie podgatunku określeniem fenotypu dorosłych mew żółtonogich stwierdzonych zimą w Polsce, klasyfikując je jako wykazujące jeden z dwóch wyróżnionych fenotypów. Opieraliśmy się przy tej klasyfikacji na najważniejszych różnicach między podgatunkami, które obejmują odcień płaszcza, intensywność kreskowania na głowie i stopień zaawansowania pierzenia, co pozwoliło na zaklasyfikowanie poszczególnych osobników do jednej z dwóch kategorii: *fuscus* i *graellsii/intermedius*. Typowe osobniki *L. f. fuscus* mają czarny płaszcz, jednolity z całym wierzchem i końcówkami skrzydeł, czysto białą głowę oraz nierozpoczęte bądź zatrzymane pierzenie w czasie zimy (przepierzone 0–4 wewnętrznych lotek 1. rzędu). Typowe osobniki podgatunków zachodnich (*L. f. graellsii* i *L. f. intermedius*) mają zimą płaszcz jaśniejszy od czarnych zewnętrznych lotek pierwszorzędowych i kontrastujące z nimi, zwykle silne (lecz zmienne w natężeniu) kreskowanie głowy i ukończone bądź mocno zaawansowane pierzenie. W przypadku osobników w 2. i 3. szacie zimowej, dokonaliśmy analogicznej klasyfikacji, opartej na ubarwieniu piór płaszcza, tj. grzbietu, barkówek i pokryw skrzydłowych (grafitowe lub ciemnoszare u *graellsii/intermedius*, czarniawe lub czarne, jednolite z końcówkami lotek pierwszorzędowych u *fuscus*). Wszystkie osobniki, których nie udało się jednoznacznie przyporządkować do kategorii, zostały wyłączone z tej analizy.

W celu ustalenia minimalnej liczby obserwowanych osobników przyjęliśmy, że stwierdzenia osobników w tej samej szacie, obserwowanych w ciągu jednego sezonu na tym samym stanowisku, dotyczą tego samego osobnika, chyba że indywidualne cechy upierzenia wskazywały inaczej.

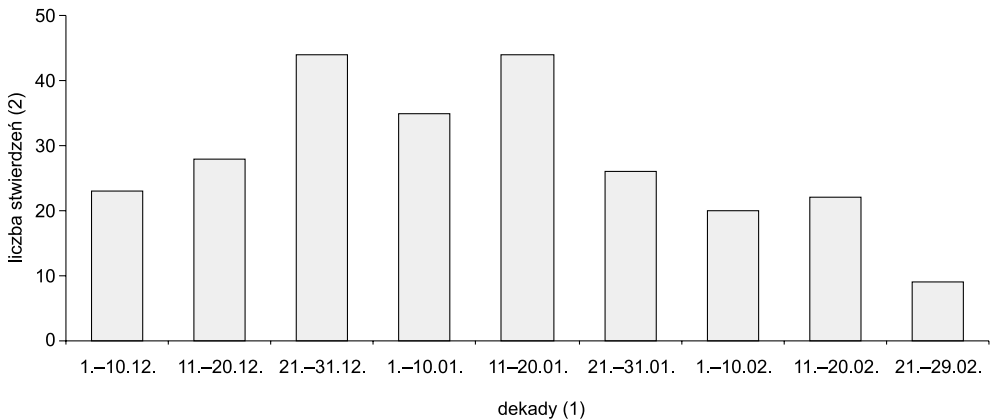
Stwierdzenia mew żółtonogich analizowane w niniejszej pracy, zostały dokonane przez doświadczonych obserwatorów oraz zweryfikowane przez autorów, głównie w oparciu o dostępne zdjęcia. Ze względu na znaczną objętość analizowanego materiału, pełny wykaz stwierdzeń oraz galerię zdjęć mew żółtonogich stwierdzonych zimą w Polsce zamieszczono w publikacji internetowej (Faber et al. 2009).

Wyniki

Podczas zim 1996/1997–2008/2009, między początkiem grudnia i końcem lutego, zanotowano łącznie 215 mew żółtonogich w 197 stwierdzeniach (01.12–29.02). Rozkład liczby stwierdzeń i osobników w kolejnych okresach 10-dniowych od początku grudnia do końca lutego charakteryzował się szczytem liczby stwierdzeń między 20.12 a 20.01, po czym następował stopniowy spadek liczby stwierdzeń w kolejnych dekadach (rys. 1). W wytypowanym okresie zimowania (21.12–29.02) liczba stwierdzonych osobników wynosiła 170 (155 stwierdzeń) i taki zakres danych ostatecznie użyto w pracy.

W ciągu 13 sezonów zimowych, zauważalny jest wzrost liczby stwierdzeń i osobników (rys. 2), w tym szczególnie licznie spotykano mewy żółtonogie podczas zimy 2008/2009. Trend wzrostowy jest istotny zarówno dla wszystkich sezonów (współczynnik korelacji rang Spearmana, $r_s=0,83$, $P<0,001$, $N=13$), jak i dla danych z pominięciem sezonu 2008/2009 ($r_s=0,78$, $P=0,002$, $N=12$).

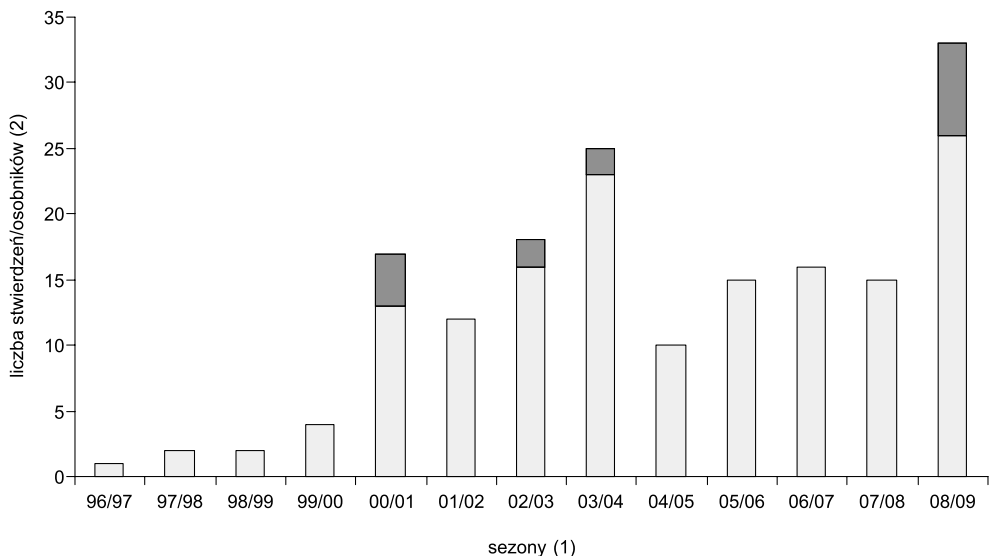
Zimujące mewy żółtonogie notowano corocznie w kilku regionach kraju (rys. 3). Najczęściej widywano je w rejonie Zatoki Gdańskiej (24 stwierdzenia), na Mazowszu (23), w Wiel-

Rys. 1. Rozkład stwierdzeń mew żółtonogich ($N=253$) w dekadach. Stwierdzenia tych samych osobników w różnych dekadach liczone były dla każdej z dekad. Obserwacje uwzględnione w analizie dotyczą okresu 1.12–29.02

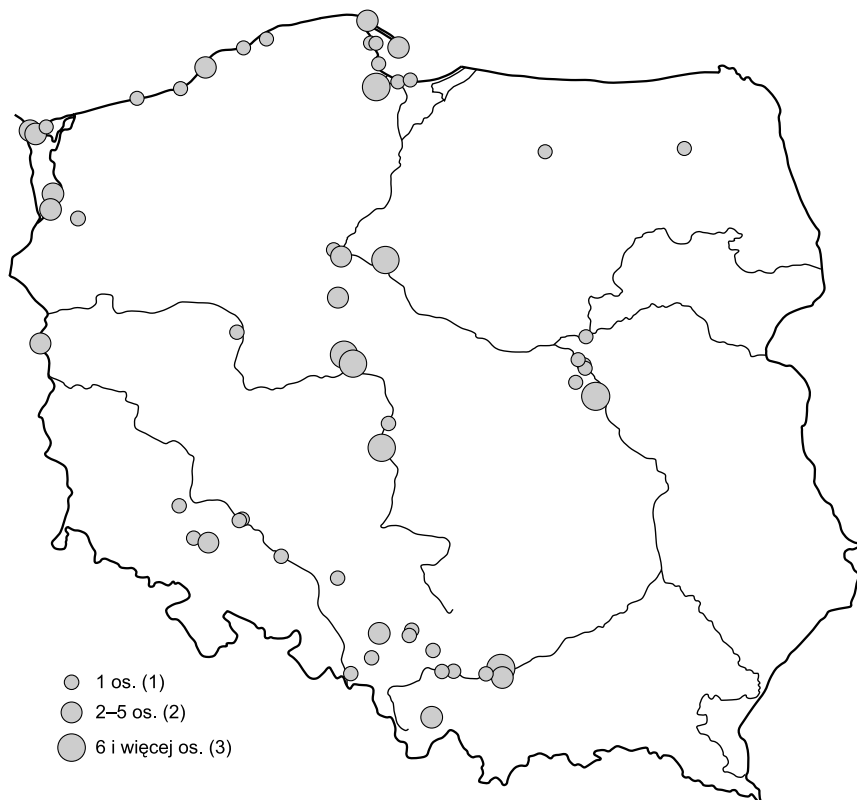
Fig. 1. Distribution of winter Lesser Black-backed Gull records ($N=253$) in 10-day periods during winter (1 December – 29 February). Records of the same individuals in different 10-days periods have been taken into account for each period. (1) – 10-day periods, (2) – number of records

kopolsce (22), na Kujawach (19), Pomorzu Zachodnim (17) i w Małopolsce (15). Ogółem, z regionów tych pochodzi 77% stwierdzeń i 80% osobników. Rozmieszczenie zimowych stwierdzeń mewy żółtonogiej charakteryzuje się niemal zupełnym brakiem obserwacji dokonanych na wschód od Wisły – pojedyncze osobniki stwierdzono tam 10.01.2004 na składowisku odpadów w Łęgajnach pod Olsztynem (A. Włodarczak w: Meissner & Betleja 2007) oraz 10.02.2007 na Jez. Ełckim (M. Polakowski, H. i S. Michoń). Kilka obserwacji ze

Rys. 2. Liczba zimowych stwierdzeń (jasna część słupka) i osobników (cały słupek) mew żółtonogich w Polsce w latach 1996/1997–2008/2009. Dane z okresu 21.12–29.02 ($N_{stw}=155$, $N_{os}=170$)

Fig. 2. Number of winter records (pale part of the bar) and individuals (the whole bar) of Lesser Black-backed Gulls in Poland in the 1996/1997–2008/2009 seasons. (1) – season, (2) – number of records/individuals

Rys. 3. Rozmieszczenie zimowych stwierdzeń mew żółtonogich w Polsce w latach 1996/1997–2008/2009

Fig. 3. Distribution of winter records of Lesser Black-backed Gulls in Poland in 1996/1997–2008/2009 seasons. (1) – single individuals recorded, (2) – 2–5 individuals recorded, (3) – 6 and more individuals recorded

Zbiornika Zegrzyńskiego pod Warszawą (rys. 3) dotyczy prawdopodobnie osobników związanych z lokalnym skupieniem dużych mew zimujących w dolinie Wisły w okolicach aglomeracji warszawskiej.

Większość ptaków (70%, N=169) stwierdzono na danym stanowisku w ciągu tylko 1–2 dni. Przynajmniej niektóre osobniki mew żółtonogich spędzały dłuższy czas na jednym stanowisku – przypadki takie stwierdzano głównie w miejscach regularnie i często kontrolowanych przez obserwatorów, np. dorosły ptak (*graellsii/intermedius*) przebywał w Szczecinie w okresie 27.11.2002–21.01.2003 (56 dni, ZK i inni), inny w 2. szacie zimowej widziany był w dwóch miejscach w Warszawie między 22.12.2001 a 4.02.2002 (45 dni, T. Górny), a osobnik w 1. szacie przetrzymał w Toruniu (17.01–1.03.2001, 44 dni (Neubauer & Maniakowski 2002). Natomiast część zimujących osobników może przemieszczać się do kilkuset km w ciągu tego samego sezonu. W sezonie 2008/2009 osobnika w 2. szacie zimowej (*graellsii/intermedius*) widziano 3.01.2009 na tamie zb. Jeziorsko (MF), po czym tego samego ptaka – zidentyfikowanego po indywidualnych cechach upierzenia – kilkakrotnie widywano w Krakowie między 30.01 a 21.02.2009 (DW, R. Bobrek, fot. 3, patrz także Faber et al. 2009).

Najczęściej notowano pojedyncze osobniki (94% stwierdzeń, N=155). Ośmiokrotnie stwierdzono na jednym stanowisku po 2 os., 24.01.2009 – 3 juv./imm. w Gliwicach (JB), a

Fot. 1. Mewa żółtonoga *Larus fuscus* w szacie juwenalnej, Konin, 23.12.2008 (fot. M. Faber) – *Juvenile Lesser Black-backed Gull*

Fot. 2. Mewa żółtonoga *Larus fuscus* w 1. szacie zimowej. Gdańsk Szadółki, 19.02.2009 (fot. A. Kośmicki) – *First winter Lesser Black-backed Gull*

Fot. 3. Mewa żółtonoga *Larus fuscus graellsii/intermedius* w 2. szacie zimowej. Kraków Dąbie, 30.01.2009 (fot. D. Wiehle) – *Second winter Lesser Black-backed Gull of the graellsii/intermedius subspecies*

dwukrotnie po 4 os.: 1 ad. oraz 3 juv./imm. – 10.01.2001 w Toruniu (GN, T. Ekiert) oraz 4 juv./imm. – 23.12.2008 w Koninie (MF, TI, GN).

Wśród zimujących mew żółtonogich (N=170) przeważały osobniki w 1. roku życia (szaty juwenalna i 1. zimowa, 55%) oraz dorosłe (ad. i subad., 39%). Ptaki w 2. i 3. szacie zimowej były rzadko spotykane (łącznie 6% os.).

Wśród osobników zaklasyfikowanych do fenotypu (ptaki w 2. szacie zimowej i starsze; patrz Materiał i metody), przeważały osobniki jasno grzbięte, reprezentujące podgatunki z zachodniej Europy *graellsii/intermedius* (72%, N=60; fot. 3 i 4, Faber et al. 2009). Stanowiły one 63% wśród mew w szatach ostatecznych (ad. i subad., N=56) i wszystkie osobniki w 2. i 3. szacie zimowej. Wszystkie oznaczone mewy żółtonogie z podgatunku nominatywnego (*L. f. fuscus*, N=17) nosiły szatę ostateczną. Wobec trudności z oznaczaniem fenotypu wśród mew w 1. szacie, nie jest możliwe ustalenie nawet przybliżonych proporcji podgatunków, jednak obserwowano co najmniej kilka osobników odbiegających wyglądem od typowego dla *L. f. fuscus* (Faber et al. 2009).

Dyskusja

Wyniki przedstawione w niniejszej pracy wskazują, że częstość zimowania mew żółtonogich w kraju w ciągu ostatnich kilkunastu lat wzrosła (Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Przyczyn tego wzrostu można upatrywać zarówno w zdecydowanie większej aktywności obserwatorów, większej wiedzy o identyfikacji mew, ale także w rzeczywistym wzroście liczby ptaków zimujących w Polsce. Wzrost liczby stwierdzeń w wyniku zwiększającej się aktywności tereno-

Fot. 4. Mewa żółtonoga *Larus fuscus graellsii/intermedius* w szacie przedostatecznej (*subadultus*). Szczecin Klucz, 22.12.2005 (fot. Z. Kajzer) – *Subadult Lesser Black-backed Gull of the graellsii/intermedius subspecies*

wej obserwatorów w ostatnich latach jest szczególnie widoczny dla zimy 2008/2009, kiedy zanotowano aż 33 osobniki mewy żółtonogiej w 26 stwierdzeniach. W sezonie tym zwracano szczególną uwagę na zimowanie mew żółtonogich w miejscach koncentracji dużych mew. Wobec silnego wzrostu liczebności zimującej populacji dużych mew (głównie srebrzystych *L. argentatus* i białogłowych *L. cachinnans*) w Polsce w ciągu ostatnich dwóch dekad (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Zagalska-Neubauer 2004, Meissner & Betleja 2007), prawdopodobnie również mewy żółtonogie zimują w kraju częściej niż np. w latach 1980. Obserwowany wzrost liczby zimujących w Polsce mew żółtonogich pozostaje także w zgodzie z silnym wzrostem liczebności populacji mew z podgatunków *L. f. graellsii* i *L. f. intermedius* w zachodniej Europie (Garthe et al. 2000, BirdLife International 2004, Rock 2005, van Dijk et al. 2008), oraz coraz częstszym zimowaniem w obrębie lub w pobliżu arealu lęgowego, co związane jest także z ocieplaniem się klimatu (Graham & Rehfisch 2005). Związek ten wydaje się tym bardziej prawdopodobny, że blisko trzy czwarte osobników o oznaczonym fenotypie zimujących w Polsce, wykazywało cechy podgatunków zachodnioeuropejskich, co nie było znane wcześniej. Wobec trudności identyfikacyjnych nie jest możliwe ustalenie proporcji podgatunków wśród osobników pierwszorocznych, chociaż stwierdzane są osobniki wyglądem odbiegające od typowego fenotypu formy *fuscus* w 1. szacie. Wydaje się zatem, że oba te czynniki – zarówno wzrost aktywności obserwatorów, jak i rzeczywisty wzrost liczby zimujących ptaków – wpływają na liczbę stwierdzanych w kraju mew żółtonogich. W tak zebrany materiał nie jesteśmy jednak w stanie stwierdzić, który z tych dwóch czynników ma silniejszy wpływ na obserwowany wzrost liczby stwierdzeń.

Rozmieszczenie zimowych stwierdzeń mew żółtonogiej odzwierciedla obecność aktywnych i doświadczonych obserwatorów i pokrywa się z rozmieszczeniem najliczniejszych stad dużych mew w Polsce (Meissner & Betleja 2007). Rzadkość zimowych stwierdzeń mew żółtonogich na wschód od Wisły jest zbieżna z niską liczebnością lub brakiem zimowych skupień dużych gatunków mew w tej części kraju (Meissner & Betleja 2007, Michalczyk 2008). Sytuacja ta wynika przede wszystkim z braku dogodnych noclegowisk (duże rzeki i zbiorniki wodne), które wskutek ostrzejszego klimatu, regularnie zamarzają. Prawdopodobnie te same czynniki odpowiedzialne są za brak stwierdzeń w centralnej części Pomorza i w niektórych innych okolicach środkowej części kraju.

W okresie późnej jesieni i zimy (1 grudnia–29 lutego) największą liczbą stwierdzeń dokonano między 20.12 a 20.01, z dwoma szczytami: pierwszym w ostatniej dekadzie grudnia i drugim w środkowej dekadzie stycznia (rys. 1). Obraz taki nie jest przypadkowy. Wydaje się, że odzwierciedla on wyższą aktywność obserwatorów w okresie świąteczno-noworocznym i jest zbieżny z odbywającym się w części regionów liczeniem ptaków wodnych, przypadającym zwykle w weekend najbliższy połowie stycznia. Wskazanie początku okresu zimowania mewy żółtonogiej wymagałoby uwzględnienia liczby kontroli, czego niestety w tak zebranym materiale nie mogliśmy przeanalizować.

Podobnie jak wykazano u obrączkowanych mew: srebrzystej i białogłowej (Faber & Neubauer 2001), część mew żółtonogich przemieszcza się między różnymi miejscami w trakcie zimy, stąd też niektóre osobniki mogą być notowane wielokrotnie podczas tego samego sezonu (Faber et al. 2009). Z drugiej strony, część osobników przebywa w tych samych miejscach przez znaczną część zimy – nawet do dwóch miesięcy. Uzyskany obraz przywiązania ptaków do miejsca zimowania może być niezgodny z rzeczywistością, ze względu na brak regularnych kontroli w miejscach dużych koncentracji mew, często odwiedzanych tylko raz w sezonie (Meissner & Betleja 2007, Meissner et al. 2008), a wyjątkowo do dwóch razy w miesiącu (Meissner et al. 2007). Przykładowo, w Krakowie zimą 2008/2009, podczas regularnych, prowadzonych w odstępach 2–4-dniowych kontroli noclegowiska mew na stopniu wodnym Dąbie i składowisku odpadów w Baryczy stwierdzono aż 6 różnych mew żółtonogich (DW, GN, Faber et al. 2009).

Struktura wiekowa zimujących mew żółtonogich, z silną dominacją osobników pierwszorocznych i dorosłych, a rzadkością osobników w 2. i 3. szacie, przypomina tą notowaną zimą u innych gatunków dużych mew (Faber & Neubauer 2001, Neubauer et al. 2005, Meissner & Betleja 2007, Meissner et al. 2007). Należy podkreślić, że mewy żółtonogie w 1. szacie mogą być częściej przeoczone przez obserwatorów niż ptaki starsze, ze względu na trudności identyfikacyjne. Duże podobieństwo tej szaty do analogicznych szat ciemnych osobników mewy srebrzystej i romańskiej *L. michahellis* skłania do przypuszczeń, że proporcja osobników w 1. szacie wśród zimujących mew żółtonogich, może w rzeczywistości być jeszcze wyższa niż to sugeruje zebrany materiał. Warto zwrócić uwagę, że wszystkie stwierdzone osobniki podgatunku nominatywnego nosiły szatę ostateczną. Jednak podgatunek ten szybciej niż podgatunki zachodnie osiąga szatę zbliżoną do ostatecznej i część osobników w 2. i prawie wszystkie w 3. szacie jest nieodróżnialna od dorosłych (Rauste 1999a, b).

Wśród osobników zaklasyfikowanych do określonego fenotypu, osobniki odpowiadające podgatunkowi *fuscus* stanowiły zaledwie 18%, a formy wykazujące fenotyp podgatunków zachodnich (*graellsii/intermedius*) – 72%. Wyniki przedstawione w niniejszej pracy kwestionują obecny status krajowy tych ostatnich jako rzadkości faunistycznej i wskazują na regularne ich zimowanie, mimo zaledwie czterech stwierdzeń – wyłącznie obrączkowanych osobników – zaakceptowanych przez Komisję Faunistyczną do roku 2008 wyłącznie (Neubauer & Maniakowski 2002, Komisja Faunistyczna 2009). Należy tu podkreślić, że

mimo poglądu szeregu badaczy o „nieoznaczalności” podgatunków mewy żółtonogiej, właśnie w okresie jesienno-zimowym różnice między podgatunkami uwidaczniają się szczególnie wyraźnie (Faber et al. 2009). W naszej opinii, dorosłe mewy żółtonogie wykazujące zimną zestaw cech typowych dla zachodnich podgatunków *graellsii/intermedius*, tj. mocno kreskowaną głowę, ukończone lub mocno zaawansowane pierzenie i jasny, ciemnoszary do łupkowego kolor grzbietu i wierzchu skrzydeł, mogą i powinny być oznaczane jako „zachodnie” mewy żółtonogie. Nadmienić należy, że takie mewy żółtonogie są w ostatnich latach rejestrowane w Polsce stosunkowo licznie w okresie przelotów i latem (dane niepubl. autorów).

Podsumowując, przedstawione w niniejszej pracy wyniki wskazują, że mewa żółtonoga zimuje w kraju regularnie, choć zwykle są to jedynie pojedyncze osobniki, notowane w dużych skupieniach innych gatunków mew. Wobec trudności z identyfikacją tego gatunku, szczególnie szat młodocianych, należy w tym miejscu jeszcze raz powtórzyć apel sprzed ponad dekady, który nie stracił swej aktualności (Sikora 1996). Obserwacja każdej spotkanej w okresie zimowym mewy żółtonogiej powinna być udokumentowana najlepiej fotografiami cyfrowymi, a publikując takie obserwacje należy podawać wiek ptaka i cechy podgatunku.

Niniejsza praca nie powstałaby bez wysiłku terenowego wielu obserwatorów, którzy udostępni-li swoje niepublikowane obserwacje i zdjęcia mew żółtonogich, za co Im serdecznie dziękujemy. Byli to: R. Altenburg, J. i M. Antczak, W. Bagiński, S. Beuch, W. Błędowski, R. Bobrek, Ł. Borek, M. Broniszewska, A. Bronowicki, M. Buchalik, A. Buchheim, S. Bzoma, P. Czechowski, K. Demianiuk, T. Drazny, M. Dyduch, T. Ekiert, E. Fritze, T. Górny, S. Guentzel, G. Grygoruk, K. Henel, D. i S. Kaczorowscy, K. Kajzer, T. Kieliński, J. Kisiel, A. Kleszcz, A. Kośmicki, A. Krasnodębska, M. Leszczyński, G. Leśniewski, P. Malczyk, M. Maniakowski, Ł. Mazurek, A. Michna, H. i S. Michoń, R. Micialkiewicz, D. Mołdysz, A. Pennekamp, C. Pióro, M. Polakowski, G. Schneider, A. Sikora, M. Sołowiej, M. Stajszczyk, J. Stasiak, M. Trzcinka, K. Walasz, M. Zagalska-Neubauer, J. Zawadzki i P. Zieliński.

Literatura

- Anonymus 2004. Obserwacje faunistyczne. Ptaki Śląska 15: 141–171.
- Anonymus 2006. Obserwacje faunistyczne. Ptaki Śląska 16: 173–186.
- BirdLife International 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 12.)
- Chmielewski S., Dombrowski A., Gofawski A. 2008. Jaki był ornitologiczny rok 2007 na Nizinie Mazowieckiej? Kulon 13: 121–143.
- Collinson M.J., Parkin D.T., Knox A.G., Sangster G., Svensson L. 2008. Species boundaries in the Herring and Lesser Black-backed Gull complex. Brit. Birds 101: 340–363.
- Cramp S., Simmons K.E.L. (eds). 1983. The Birds of the Western Palearctic. 3. Oxford University Press.
- Czechowski P., Bocheński M., Jędro G., Kajzer Z., Rubacha S., Sidelnik M., Wąsicki A. 2004. Rzadkie gatunki ptaków obserwowane w województwie lubuskim w latach 1990–2004. Not. Orn. 45: 251–236.
- Czechowski P., Jędro G. 2006. Zimowanie mew *Laridae* na Odrze w Słubicach (Ziemia Lubuska). Przegl. Przyr. 17: 45–49.
- van Dijk A., Boele A., Hustings F., Koffijberg K., Plate C. 2008. Broedvogels in Nederland in 2006. SOVON-monitoringrapport 2008/01. http://www.sovon.nl/pdf/Mon_2008_01Broevorap.pdf
- Dzulik M. 2008 msc. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku. Praca magisterska, Zakład Ekologii Ptaków UW.
- Faber M., Neubauer G. 2001. Zimowanie mew białołowych *Larus cachinnans* na śródlądziu Polski i problemy ich identyfikacji. Not. Orn. 42: 233–256.
- Faber M., Neubauer G., Betleja J., Gębski P., Iciek T., Kajzer Z., Ławicki Ł., Meissner W., Orłowski G., Sidelnik M., Wiehle D., Winięcki J. 2009. Mewy żółtonogie zimujące w Polsce – galeria zdjęć. <http://www.digiscoping.pl/fuscus>.

- Garthe S., Flore B.-O., Hälterlein B., Hüppop O., Kubetzki U., Südbeck P. 2000. Brutbestandsentwicklung der Möwen (*Laridae*) an der deutschen Nordseeküste in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts. Vogelwelt 121: 1–13.
- Graham E.A., Rehfisch M.M. 2005. Shifting nonbreeding distributions of migratory fauna in relation to climatic change. Global Change Biology 11: 31–45.
- Gibbins C. 2004. Is it possible to identify Baltic and Heuglin's Gulls? Birding Scotland 7: 154–186.
- Glutz von Blotzheim U.N., Bauer K.M. 1982. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. 8. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Goławski A., Dombrowski A., Tabor J. 1999. Jaki był ornitologiczny rok 1998 na Nizinie Mazowieckiej? Kulon 4: 95–104.
- Goławski A., Dombrowski A., Tabor J. 2005. Jaki był ornitologiczny rok 2004 na Nizinie Mazowieckiej? Kulon 10: 91–100.
- Guentzel S., Kajzer Z. 2004. Ważne obserwacje ornitologiczne na Pomorzu Zachodnim. W: Czerszkiewicz R., Oleksiak A. (red.). Ptaki wodno-blotne na Pomorzu Zachodnim. Wyniki liczeń w sezonie 2003/2004, ekologia i ochrona, ss. 17–29. ZTO-PZŁ, Szczecin.
- Kajzer Z., Guentzel S., Jasiński M., Sołowiej M. 2005. Rzadkie ptaki obserwowane w latach 1999–2003 na Pomorzu Zachodnim. Not. Orn. 46: 89–104.
- Komisja Faunistyczna 2009. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2008. Not. Orn. 50: 111–142.
- Liebers D., Helbig A.J. 2002. Phylogeography and colonisation history of Lesser Black-backed Gull (*Larus fuscus*) as revealed by mtDNA sequences. J. Evol. Biol. 15: 1021–1033.
- Malling Olsen K., Larsson H. 2004. Gulls of Europe, Asia and North America. Christopher Helm, London.
- Meissner W., Betleja J. 2007. Skład gatunkowy, liczebność i struktura wiekowa mew *Laridae* zimujących na składowiskach odpadów komunalnych w Polsce. Not. Orn. 48: 11–27.
- Meissner W., Staniszevska J., Bzoma S. 2007. Liczebność oraz struktura gatunkowa i wiekowa mew *Laridae* w regionie Zatoki Gdańskiej w okresie pozalegowym. Not. Orn. 48: 67–81.
- Meissner W., Koss M., Bzoma S. 2008. Liczebność ptaków wodnych na Zatoce Gdańskiej w okresie maj 2006–kwiecień 2007. Not. Orn. 49: 60–64.
- Michalczyk J. 2008. Zimowanie ptaków na składowiskach odpadów w południowo-wschodniej Polsce. Not. Orn. 49: 175–183.
- Neubauer G., Maniakowski M. 2002. Występowanie mewy żółtonogiej *Larus fuscus* w Toruniu w latach 1990–2001. Taksonomia i identyfikacja podgatunków. Not. Orn. 43: 83–105.
- Neubauer G., Faber M., Zagalska-Neubauer M. 2005. Występowanie mewy srebrzystej *Larus argentatus*, białogłowej *L. cachinnans* i romańskiej *L. michahellis* w środkowej Polsce w cyklu rocznym. Not. Orn. 46: 61–76.
- Rauste V. 1999a. Kennzeichen und Mauser von Baltischen Heringsmöwen *Larus [fuscus] fuscus* und Tundramöwen *L. [fuscus] heuglini*. Teil I. Limicola 13: 105–128.
- Rauste V. 1999b. Kennzeichen und Mauser von Baltischen Heringsmöwen *Larus [fuscus] fuscus* und Tundramöwen *L. [fuscus] heuglini*. Teil II. Limicola 13: 153–188.
- Rock P. 2005. Urban gulls: problems and solutions. Brit. Birds 98: 338–355.
- Sikora A. 1996. O częstotliwości zimowania mewy żółtonogiej (*Larus fuscus*) w Polsce. Not. Orn. 37: 338–342.
- Snow D.W., Perrins C.M. (eds). 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. Oxford University Press.
- Tomałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Walasz K. (red.). 2000. Atlas ptaków zimujących Małopolski. MTO, Kraków.
- Wiehle D., Wilk T., Faber M., Betleja J., Malczyk P. 2002. Awifauna doliny górnej Wisły. 1. Ptaki Ziemi Oświęcimsko-Zatorskiej. Not. Orn. 43: 227–253.
- Zagalska-Neubauer M. 2004. Wzrost liczebności mew z kompleksu mewy srebrzystej *Larus argentatus* w Wielkopolsce w latach 1990–2001. Not. Orn. 45: 159–168.

Grzegorz Neubauer
Stacja Ornitologiczna, Muzeum i Instytut Zoologii PAN
Nadwiślańska 108, 80-680 Gdańsk
grechuta@miiz.waw.pl

Marcin Faber
Przybosia 5, 91-170 Łódź

Jacek Betleja
Dział Przyrody, Muzeum Górnoląskie
Plac Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom

Paweł Gębski
Siemiradzkiego 7/2, 51-631 Wrocław

Tomasz Iciek
Rojna 37/21, 91-134 Łódź

Zbigniew Kajzer
Wiosny Ludów 3/35, 71-741 Szczecin

Łukasz Ławicki
Flisacza 35e/6, 74-100 Gryfino

Włodzimierz Meissner
Pracownia Ekofizjologii Ptaków
Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców UG
Legionów 9, 80-441 Gdańsk

Grzegorz Orłowski
Zakład Badań Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN
Bukowska 19, 60-809 Poznań

Marcin Sidelnik
Woronicza 78/172, 02-640 Warszawa

Damian Wiehle
Kamedulska 26, 30-252 Kraków

Jędrzej Winiecki
Hallera 24a, 88-300 Mogilno